

Важливо, щоб реформатори не обмежилися виключно податковою реформою, оскільки вона не може проводитись окремо від інших реформ, зокрема банківської, бюджетної, адміністративної, антикорупційної та реформ фінансового сектору. Лише комплексні реформи, що реалізовуватимуться у щільній співпраці з громадським сектором та представниками бізнесу, можуть забезпечити дерегуляцію бізнесу, викоринення корупції, створення сприятливого інвестиційного та підприємницького клімату, а значить досягти гармонізації між владою та бізнесом.

Література

1. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо трансфертного ціноутворення)» м. Київ 4 липня 2013 року № 408-VII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/713-18>. 1.04.2014
2. Настанови ОЕСР щодо трансферного ціноутворення для транснаціональних компаній та податкових служб. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minrd.gov.ua/data/material/000/021/80820/0.pdf> 15.05.2014
3. Ангела Бочі. Податковій реформі-широкий діалог.(Електронний ресурс).- Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2014/07/21/477275/> 21.07.2014
4. Тищук Т. А. Шляхи протидії прихованому впливу капіталу з України: аналіт. доп. / Т.А.Тищук, О. В. Іванов. – К. : НІСД, 2012. – 88 с.
5. Полянська А.С., Боднар Г.Ф. До питання трансфертного ціноутворення на підприємствах нафтогазового комплексу. Економіка 21 сторіччя: проблеми та шляхи їх вирішення: монографія/за аг.ред.Ю.З. Драчука, В.Я. Швеця; М-во освіти і науки України; Луган.нац.ун-т ім.Т.Шевченка; Нац.гірн.ун-т-Д: НГУ, 2014.-402 с.Монографія, С.134-144.
6. Савчук В. Трансфертне ценообразование / И. Троян, В.Савчук. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/finance/fin116.html>
7. Makeeva O. Акцент. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ura-inform.com/uk/accent/2014/11/24/aktsent-elena-makeeva>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовтня 2013 р. № 749 "Про затвердження відсоткового діапазону цін для деяких товарних позицій згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності для цілей трансфертного ціноутворення". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/749-2013-%D0%BF> 1.04.2014
9. Актуальні методи і способи легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму [електронний ресурс] /Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/20121228/2012_27_12_2012.pdf.
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Про затвердження переліку держав (територій), у яких ставки податку на прибуток (корпоративний податок) на 5 і більше відсоткових пунктів нижчі, ніж в Україні // Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1042-р від 25 рудня 2013. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1042-2013-%D1%80> 4.06.2014
13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km-partners.com/ua/news/vazhnoe/1051-z-chogo-pochaty-podatkovu-reformu>

Стаття надійшла до редакції 12.12.2014р.

Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Петренко В.П.

УДК 330.1

МОДЕЛЬ ПАРЕТО-ЕФЕКТИВНИХ СТОСУНКІВ КОНТРАГЕНТІВ РИНКУ З ПОЗИЦІЙ КОНЦЕПЦІЇ ІНКРЕМЕНТАЛІЗМУ ЯК ОСНОВА ГАРМОНІЗАЦІЇ ЇХ ЦІЛЕЙ ТА ІНТЕРЕСІВ

В. І. Варцаба¹, В. П. Петренко²

¹ Ужгородський національний університет,

88000, Україна, Закарпатська обл., м. Ужгород, пл. Народна, 3, e-mail: official@uzhnu.edu.ua

² ІФНТУНГ, 76019, Україна, Івано-Франківська область, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, e-mail: ipro.pvp@gmail.com

Анотація. В статті на підставі аналізу теоретичних положень, визначень, категорій, закономірностей і характеристик економіки добробуту і концепції соціального добробуту доказується існування прямого зв'язку між фактом досягнення будь-якою системою парето-оптимального стану ринку, як наслідку досягнення і тривалого підтримання гармонізованих стосунків між всіма його учасниками. Ідентифіковано умови забезпечення ефективної взаємодії

індивідуумів або їх груп на основі їх здатності і готовності до гармонізації власних і чужих інтересів з досягненням рівноваги інтересів і вигод. Продемонстрована доцільність використання теорії інкременталізму для удосконалення і гармонізації процесів взаємодії агентів ринку через реалізацію необхідного управління інтелектуальним капіталом такої складової їх людських ресурсів, як інтелектуальна еліта.

Ключові слова: економіка, добробут, ресурс, стосунки, взаємодія, управління, інтереси, гармонізація, парето-ефективність, інкременталізм, інтелект, талант, рівновага.

Анотація. В статті на основі аналізу теоретических положень, определень, категорій, закономірностей и характеристик економіки благосостояния и концепции социального благосостояния доказывается существование прямой связи между фактом достижения любой системой парето-оптимального состояния рынка, как следствие достижения и длительного поддержания гармонизированных отношений между всеми его участниками. Идентифицировано условие обеспечения эффективного взаимодействия индивидуумов или их групп на основании их способности и готовности к гармонизации своих и чужих интересов с достижением равновесия интересов и выгод. Продемонстрирована целесообразность использования теории инкрементализма для усовершенствования и гармонизации процессов взаимодействия агентов рынка через реализацию необходимого управления интеллектуальным капиталом такой составляющей их человеческих ресурсов, как интеллектуальная элита.

Ключевые слова: экономика, благосостояние, ресурс, отношения, взаимодействие, управление, интересы, гармонизация, парето-эффективность, инкрементализм, интеллект, талант, равновесие.

Abstract. In the article, the existence of a direct connection between the fact of reaching a pareto-optimal market state by any system as a consequence of achieving and sustaining harmonized relationships between all of its sharers, is proved on the basis of the analysis of theoretical principles, definitions, categories, patterns and characteristics of welfare economics and the conception of social prosperity. Identified condition of effective interaction of individuals or groups based on their ability and willingness to harmonize their own and others' interests with a balance of interests and benefits. Demonstrated the feasibility of using the theory inkrementalizmu for improvement and harmonization of processes of interaction of agents market through the implementation of the necessary management of intellectual capital of a part of their human resources as intellectual elite.

Постановка проблеми. Ідентифіковані нами раніше в [1, 2] можливості удосконалення і гармонізації стосунків агентів ринку в економіці добробуту вимагають подальшого дослідження з метою виявлення можливостей управлінського впливу на ці процеси на основі інтерпретації і аналізу моделі парето-ефективних стосунків наділених інтелектом і емоціями контрагентів з позицій раціональності-іраціональності поведінки останніх.

Аналіз моделі Парето-ефективних стосунків учасників ринку з наміром ідентифікації можливостей управлінського впливу на результати формування його стану слід, на нашу думку, здійснити за двома основними напрямками цільової модифікації поведінки учасників:

- управління використанням інтелектуальних ресурсів агентів ринку для удосконалення і покращання стану (рівня добробуту) учасників ринкових стосунків без зменшення рівня добробуту інших учасників;

- управління використанням інтелектуальних ресурсів агентів ринку для розширення і нарощування ресурсної бази, на розподілі і використанні якої будуються ринкові стосунки:

В зв'язку з цим приходимо до необхідності врахування в формуванні складових моделі парето-ефективних стосунків елементів соціологічної науки про працю (трудова діяльність), більш відому під назвами «індустріальна соціологія» та «менеджмент», якими наряду з трудовими процесами величезне значення приділяється структурі, методам і стилям управління.

Аналіз досліджень та публікацій. Приймаючи до уваги, що Вільфредо Парето, будучи автором роботи «Трактат про загальну соціологію» (1916 р.) [3], аналізував суспільство як цілісний але соціально неоднорідний організм та намагався виявити механізм діяльності його окремих структур на основі поділу останніх на «еліту» і «масу», спробуємо ідентифікувати залежність стану ринку і соціуму від стану, впливу і використання інтелектуальних ресурсів на формування змін в моделі ефективного за Парето ринку.

Основою трактату В. Парето можна вважати його ствердження про те, що в поділеному на «еліту» і «масу» соціумі стан цього поділу не залишається стабільним, а за певних умов підлягає змінам.

Еліта – люди на ключових постах в владі, політиці, бізнесі, навчці, культурі тощо висуває із свого кола інтелектуально обдарованих осіб – інтелектуалів, які впливають на соціум і визначають його стан. У випадку вичерпання інтелектуальних ресурсів «еліти», її представниками залучаються найбільш талановиті представники «маси», які «підіймаються нагору» і поповнюють людський ресурс «еліти», найслабші представники якої в результаті деградації «опускаються вниз» і стають «масою». Якщо ця циркуляція, яка отримала назву «теорія кругообігу еліт», відбувається повільно, то в елітній частині суспільства нагромаджуються індивідууми, які вособлюються безсилля і занепад, а серед «маси» зростає кількість індивідуумів, інтелект, риси і характеристики яких є необхідними для управління суспільним розвитком. Вихід з цієї ситуації на думку В. Парето лежить в постійному оновленні складу еліти, через поповнення необхідних для управління соціумом інтелектуальних ресурсів і психологічних сил. При цьому, буде

відновлюватися суспільна рівновага інтересів і вигод через досягнення ринком парето-оптимального стану з певними характеристиками економічної і соціальної гармонії.

Погоджуючись із твердженням В. Парето в тому, що соціум є соціально неоднорідним і розшарованим на дві страти організмом, слід звернути увагу на той факт, що в процесі циркуляції між цими стратами як представниками еліти, так і представниками маси генеруються та впроваджуються в процеси ділової активності їх власні інтелектуальні продукти. В кінцевому ж результаті їх використання отримуються відповідні економічні і/або соціально значимі результати, які формують парето-ефективний (рівноважний) або неефективний (нестабільний) стан ринку.

Припустивши, що всі функціонери системи регіонального менеджменту належать до управлінської еліти, а всі інші є керованими членами суспільства, слід розглянути комплексний вплив інтелектуальної активності як одних, так і других на формування моделі Парето-ефективних стосунків.

Для цього слід прийняти до уваги той факт, що, згідно критерію оптимальності В. Парето, стан економіки може бути покращеним в результаті реалізації таких заходів, після яких:

а) доходи багатих скоротяться на меншу величину, ніж зростуть доходи бідних;

б) відбудеться зростання добробуту хоча б одного суб'єкта без погіршення добробуту всіх інших;

в) відбудеться перехід від працемісткого до капіталомісткого виробництва;

г) скоротиться рівень безробіття.

В кожному із наведених вище результатів слід звернути увагу на присутність таких особливих за змістом і однакових за суттю термінів, як «скорочення», «зростання», «перехід» і «рівень».

Ця ж особливість («підвищення рівня») є притаманною і визначенню терміну «Парето-покращання», як умови «... підвищення рівня добробуту одного або кількох учасників ринкових відносин за умови недопущення зменшення рівня добробуту інших учасників» [4].

Одночасно з цим, автором теорії інновацій Й. Шумпетером (Joseph Alois Schumpeter, 1883 – 1950) поняття «інновація» трактується не в традиційному розумінні «відкриття» чи «винаходу», а як будь-яке нововведення прикладного характеру, реалізація якого обумовлює такі науково-технічні, соціально-економічні, соціально-політичні та ін. зміни, які призводять до переходу на новий, вищий рівень розвитку [5].

Висвітлення невіршених раніше частин загальної проблеми. Однак, поява будь-якої інновації є, в першу чергу, продуктом інтелектуальної активності того чи іншого індивідууму, який працює в економічній системі. При цьому, саме такі «інтелектуальні продукти» стають джерелом розвитку економічної системи в зв'язку з тим, що створюють нові комбінації використання всіх видів доступних ресурсів з відповідним зменшенням витрат на виробництво. Це, в свою чергу, призводить до порушення рівноваги і започаткування процесу реорганізації та зростання, який на переконання Й. Шумпетера виникає стрибкоподібно саме завдяки генеруванню і використанню інновацій.

Зменшення витрат і адекватне збільшення прибутку (винагороди) з'являється в того індивідууму, який раніше від іншого/інших створив і використовує інновацію, в зв'язку з чим джерелом прибутку стає не цінова конкуренція, а конкуренція нових ідей, продуктів, технологій, ресурсів та організаційних форм. Внаслідок генерування і використання інновацій економічна система виходить із стану рівноваги, розпочинаючи пошук і досягнення нового врівноваженого стану, але на іншому технічно-технологічно-організаційному рівні, в результаті чого досягається новий стан рівноваги системи на вищому рівні розвитку.

Таким чином, внаслідок появи інновацій спостерігаються стрибкоподібні зміни стану економічної системи у вигляді «скорочень», «зростань», «переходів» з отриманням відповідних «підвищень рівня добробуту» і «переходів на новий, вищий рівень розвитку», що безсумнівно демонструє інкрементальну природу всіх ефективних/неефективних економічних, соціальних і політичних перетворень, які описуються відомою сьогодні серед управлінців «теорією інкременталізму», основи методологічні якої були сформульованими наприкінці 50-х років минулого століття Чарльзом Ліндбломом (Charles E. Lindblom, 1917) в роботі [6]. Проте, теоретичні основи інкременталізму не були свого часу пов'язані з інтелектуальними і психологічними властивостями членів соціуму та залежності від цих властивостей результатів їх ринкової активності.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні управлінської організації парето-ефективних стосунків з використанням теоретичних основ інкременталізму.

Виклад основного матеріалу. Використовуючи відому концепцію Ч. Ліндблома щодо індивідуумів, які приймають реальні рішення щодо впровадження інновацій в ринковому середовищі, слід зауважити, що ці рішення повинні виконуватись крок за кроком, просуваючись вперед поступово з послідовним отриманням певних результативних приростів («інкрементів»), а не в результаті прямого переходу з однієї ситуації до радикально і наперед визначеної цілі.

Послідовні інкрементальні зміни, кожна з яких, не маючи значних наслідків, гарантують уникнення ринкових помилок і катастрофічних провалів в процесі поступового наближення індивідууму до встановленої цілі з можливістю використання коригуючи кроків як щодо цілі, так і щодо використання ресурсів при виконанні кожного чергового інкрементального кроку.

Тому, виходячи з інкрементальної природи змін ситуації на ринку в результаті реалізації поступових парето-покращань у вигляді генерованих індивідуумами або їх групами

послідовностей «генерування ідеї покращання – імплементація ідеї – отримання покращеного результату», картину руху економічної системи в напрямку до/від точки паретоефективності слід будувати і досліджувати з використанням уже існуючого досвіду управління стратегічними змінами на основі концепції інкременталізму.

При цьому, стартувавши з позицій парето-не оптимальної точки (ПНТ) (Рис. 1) кожен із двох індивідуумів-контрагентів має можливість за рахунок використання свого людського капіталу генерувати і впровадити інноваційну ідею щодо удосконаленого використання доступного йому ресурсу з отриманням «підвищення рівня свого добробуту» (для прикладу, інкремент $+\Delta 1$) та дотриманням умови «недопущення зменшення рівня добробуту інших учасників» ($\Delta 2=0$).

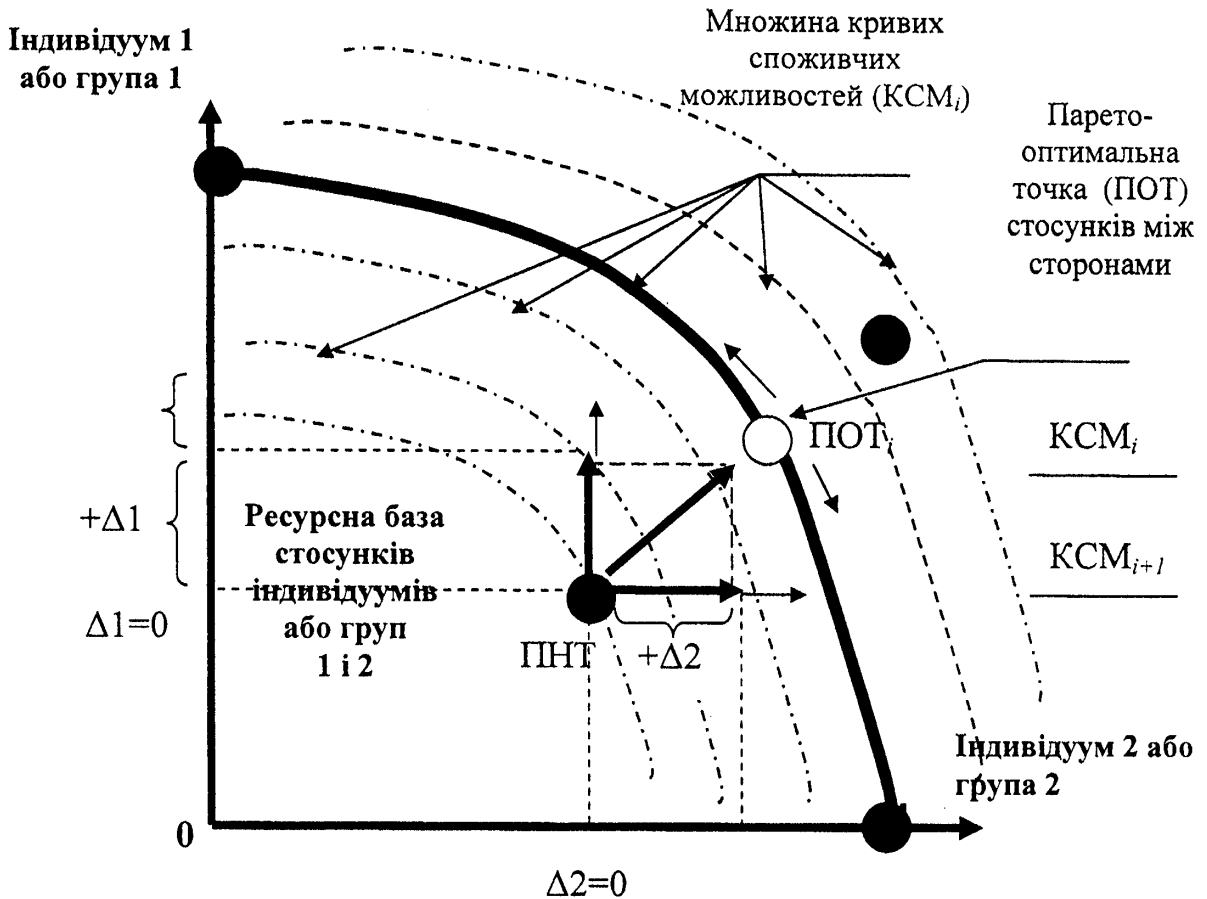

Рисунок 1 – Інтерпретація інкрементальних змін кривих споживчих можливостей, ефективності і покращання за Парето

Виконання аналогічних дій іншим контрагентом (індивідуум 2) процесу взаємодії з отриманням за рахунок використання генерованої ним інновації «підвищення рівня свого добробуту» (інкремент $+\Delta 2$) і дотриманням умови «недопущення зменшення рівня добробуту інших учасників» ($\Delta 1=0$) приведе, в результаті, до переміщення ПНТ в сторону ПОТ – тобто в напрямку парето-оптимального розподілу ресурсів.

Слід звернути увагу на той факт, що таке переміщення відбулось в результаті двох дій індивідуумів 1 і 2 не в результаті конкуренції і конфліктів щодо використання тих чи інших ресурсів, а внаслідок певної послідовності парето-покращань на основі використання кожним із учасників продуктів власної інтелектуальної активності – різного типу інновацій.

Таким чином, парето-покращання, як наслідок генерування і реалізації різного типу інновацій, можна вважати одним із джерел гармонійного розвитку відносин, основною умовою прояву яких слід вважати намагання і націленість учасників на покращання рівня власного добробуту за рахунок використання інтелектуального ресурсу з дотриманням умов

$$(+\Delta 1 \text{ при } \Delta 2=0) \text{ та } (+\Delta 2 \text{ при } \Delta 1=0). \quad (1)$$

Саме такий тип процесів економічного розвитку через послідовні і малі інкрементні зміни сприяє примиренню інтересів сторін, на що звернув увагу Дж. Б. Квінн (James Brian Quinn, 1900 - 1900) коли запропонував свою версію концепції інкременталізму, в основу якої поклав процес формування поведінки індивідууму у вигляді дійсно малих але незалежних природств, вважаючи, що для послідовного руху у напрямку поставлених цілей, які на початковому етапі постійно уточнюються в міру надходження нової інформації, необхідно поєднувати формальний аналіз, поведінкову техніку та силову політику. Таке інтегрування названих методик було ним названо «логічним інкременталізмом» [7]. В своїй наступній роботі [8], яка вийшла більш як через 10

років, Дж. Б. Квінн прийшов до висновку, що «Ключем продуктивності і створення добробуту в $\frac{3}{4}$ економічної активності є управління інтелектуальною діяльністю ...».

За цієї умови поведінка індивідуумів 1 і 2 в площині розподілу і використання ресурсів формується не тільки з послідовних інкрементальних рішень, а має більш продуману віддалену мету у вигляді прийнятної для них стратегічного напрямку дій. При цьому, зростає роль планування діяльності, так як саме ця управлінська функція дозволяє індивідуумам здійснити збір інформації та провести дискусію зацікавлених сторін з метою досягнення певного консенсусу, який в результаті багатьох ітерацій дозволяє досягти прийнятних для обох учасників взаємодії результатів з виконанням умови (1).

Засаднича різниця з початковою ідеєю Ч. Ліндблома полягає в тому, що протягом цього процесу віддалена мета (гармонічне досягнення парето-оптимальної рівноваги в системі), якщо вона виявляється правильною, залишається в певній мірі послідовно незмінною з присутністю загальної логіки процесу формування поведінки з досягнення встановленої мети, яка дійсно складається з окремих інкрементальних кроків з плануванням, реалізацією, аналізом і оцінкою результатів кожного із здійснених кроків та визначенням наступного.

Тут необхідно вказати, що, на нашу думку, ні концепція інкременталізму Ч. Ліндблома, ні її удосконалена версія логічного інкременталізму Дж. Б. Квінна не є інноваціями генерованими виключно інтелектом цих авторів. Адже в першому розділі «Сотворення всесвіту» Книги Буття Старого Завіту [9, с. 3-6] ця концепція викладена у вигляді послідовності актів Бога, який протягом 6 днів творив «небо» і «землю», «світло» і «темряву», «твердь» і «воду» і т. д., а до наступного акту приступав тільки після оцінки зробленого раніше («І побачив Бог, що воно добре»). Сотворення ж всесвіту також закінчилось аналізом та оцінкою: «І побачив Бог усе, що сотворив: і воно було дуже добре».

Тому, сучасні технології прийняття і реалізації стратегічних рішень на основі інкрементальних змін слід вважати нічим іншим, як черговими етапами тривалого процесу поступових і постійних удосконалень, покращань і розвитку людства шляхом продовження процесів встановлення і досягання все нових і нових цілей. При цьому, слід усвідомити, що протягом тривалих часів людство, людські спільноти, організовані групи та індивідууми вирішували проблеми свого розвитку і залучення в цей процес все нових і нових видів ресурсів переважним чином екстенсивним шляхом через конфлікти, безкомпромісну конкуренцію, війни, захоплення, переділ і т. п., породжуючи, примножуючи і поглиблюючи дисгармонію у відносинах між всіма учасниками процесу розвитку.

Однак, як уже наголошувалось вище, в епоху економіки знань в процесах розвитку все більшої ваги набувають інтелектуальні ресурси та їх ефективне або, якщо хочете, парето-ефективне використання.

Таким чином, використання індивідуумами (або їх організованими групами) 1 і 2 інтелектуального потенціалу для генерування нових інтелектуальних продуктів і реалізації послідовності інноваційних кроків індивідуумів приводитиме до створення нових комбінацій використання всіх видів доступних (в т. ч. і інтелектуальних) ресурсів з відповідним зменшенням витрат на виробництво та інкрементальним прирощенням їх добробуту кінець кінцем приведе до встановлення на ринку рівноваги (крива споживчих можливостей), за якої будь-які зміни з пошуку вигоди однією стороною призводитимуть до втрат іншої (рис.1).

В цьому випадку інтелектуальні зусилля агентів ринку повинні, умовно кажучи, переключитись на пошук, генерування і впровадження більш радикальних парето-покращань, які спрямовані не на рекомбінацію уже існуючих наборів ресурсів, а на залучення в кругообіг економічної активності суспільства нових, досі не використовуваних або і взагалі невідомих видів ресурсів.

Генеровані ж індивідуумами та їх групами інтелектуальні продукти (ідеї, відкриття, винаходи і т. п.) призводять до інкрементального нарощування ресурсної бази ділової активності через виникнення нових умов і залучення нових, в т. ч. інтелектуальних ресурсів. Діюча ж до цього моменту ПОТ_i трансформується в ПНТ, а гіпотетична майбутня ПОТ (ПОТ_{i+1}) зміщується з КСМ_i в напрямку розширення кривої, яка описує нову ресурсну базу і стає елементом формування нової, вищої за рівнем (+ $\Delta_{КСМ}$), кривої споживчих можливостей КСМ_{i+1}.

При цьому, вважаємо за доцільне запропонувати описаний вище тип парето-покращання, яке приводить до інкрементального переміщення кривої споживчих можливостей КСМ_i на величину + $\Delta_{КСМ}$, визначити таким терміном як «парето-нарощування».

Під цим терміном пропонуємо розуміти – відкриття додаткових можливостей підвищення рівня добробуту одного або кількох учасників ринкових відносин за умови недопущення зменшення рівня добробуту інших учасників.

Таким чином, на відміну від парето-покращання, в результаті появи інновацій, які спричиняють парето-нарощування, відкриваються нові можливості і формується нова ресурсна база для генерування наступних ординарних (традиційних) парето-покращань із збереженням можливості виконання умови (1) – не нанесення шкоди іншим.

Слід наголосити на тому, що парето-покращання і парето-нарощування виступають нерозривно зв'язаними стадіями процесу економічного розвитку систем, своєрідними сіамськими близнюками, які не можуть існувати і діяти окремо та незалежно. Множина інновацій та відповідних парето-покращань з отриманням інкрементальних змін в економічному добробуті є

основою поступового досягнення в системі парето-ефективної рівноваги, досягнення якої мотивує, в свою чергу, інтелектуального процесу з пошуку можливостей парето-нарощувань і т. д.

Прийнявши до уваги, що будь-які інкрементальні зміни $\pm \Delta 1$ або $\pm \Delta 2$ є, в першу чергу, наслідком відповідних змін коефіцієнтів трансформації наявних ресурсів суб'єктами ринкових стосунків $K_{тр}$, які, в свою чергу, є наслідком використання останніми їх інтелектуальних здібностей, неважко прийти до висновку про те, що саме інтелектуальні здібності агентів ринку є основою розвитку, занепаду або утримання останнього в рівновазі.

Серед реальних прикладів практичного втілення цієї інкрементальної концепції одна із найбільш наглядних – освоєння нашою цивілізацією енергії і розвитку енергетики. Якщо на старті цього процесу людина могла використовувати виключено енергію власних м'язів та інтелекту, то на наступній стадії саме використання інтелекту дозволило їй оволодіти вогнем (паливні ресурси біосфери), мускульною силою приручених тварин, енергією вітру (парус, крило вітряка) і падаючої води (млинове колесо). Подальше нарощування використання енергетичних ресурсів відбулося через повернення винахідників до удосконаленого використання вогню, джерелом якого стали уже хімічна енергія палива літосфери (вугілля, нафта, газ, горючі сланці тощо), з трансформацією останньої в механічну. Наступним етапом стало відкриття способу перетворення механічної енергії в електричну – ера електрики. Черговий етап – звільнення енергії атома, створення і розвиток атомної енергетики, яка ґрунтується на розщепленні важких ядер деяких хімічних елементів (плутонію, торію, урану) став одним з найбільших досягнень ХХ ст., а синтез ядер ізотопів водню – дейтерію і тритію відкрив для людства термоядерну реакцію, навчитися управляти якою – чергове завдання науковців та інженерів, інтелект яких протягом всіх цих історичних етап розвитку науки і техніки вирішували безліч проблем з метою забезпечення людства достатньою кількістю енергії (Рис. 2).

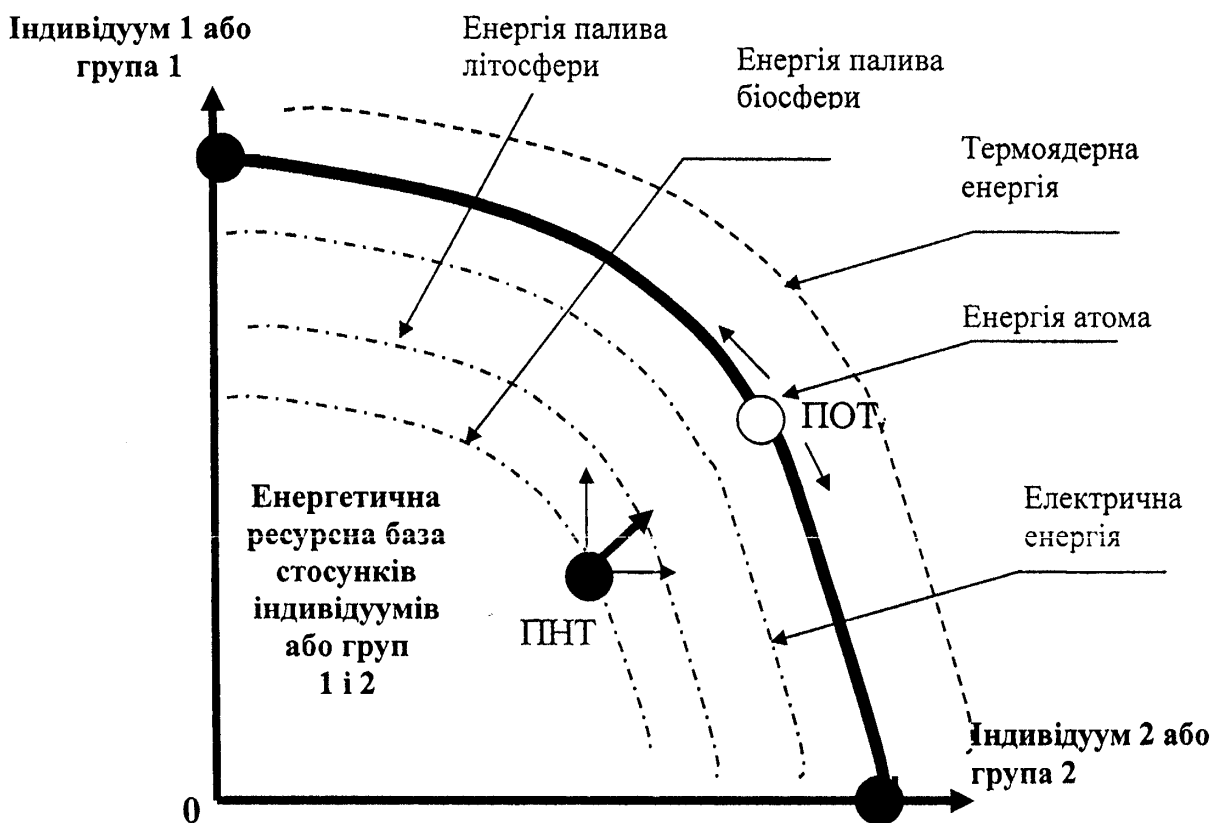

Рисунок 2 - Приклад інкрементального нарощування енергетичних ресурсів внаслідок інтелектуальної діяльності та інноваційного розвитку суспільства

Слід наголосити, що в процесі поступових інкрементальних парето-нарощувань освоєваних людством видів енергії, її трансформацій і використання присутні і парето-покращання в сфері її техніко-технологічного розподілу, транспортування, зберігання та ефективного використання останніх. Однак, значна частина інтелектуальних рішень, отриманих на цьому шляху науковцями та інженерами, бізнесом і управлінцями від влади несла і продовжує нести негативне навантаження, яке входить в конфлікт з інтересами природи (втрата ресурсів, забруднення довкілля тощо), економіки (диференціація рівнів добробуту, розвитку тощо), окремих людських спільнот (конфлікти, конкуренція тощо). Відсутність в більшості інтелектуальних рішень (наукових, інженерних, бізнесових, владних) тих обов'язкових складових, які б гармонізували їх з потребами,

інтересами і цілями в оточенні, спричиняє загальну дисгармонічність результатів діяльності суспільства загалом і окремих його частин зокрема.

Саме тому, сьогодні інтелектуальні ресурси стають предметом тієї ж ринкової конкуренції і конфліктів в розподілі і використанні. Найкращим свідченням цього можуть служити поява в кінці ХХ століття такого терміну, як «війна за таланти» (англ., the war for talent).

Вперше цей термін був вжитий С. Хенкіним (Steven Hankin of McKinsey & Company) у 1997 році, а у 2001 році використаний як заголовок книги Е. Майклза (Ed Michaels), Г. Хендфілд-Джонс (Helen Handfield-Jones) і Б. Акселрод (Beth Axelrod), в якій авторами було наголошено, що початок війни за таланти «... пропущено багатьма компаніями» і, що вона «...буде визначальною характеристикою ділового середовища протягом багатьох майбутніх років» [10, с. 16].

Підтвердженням інтересу суспільства до цієї проблеми стали теми чисельних і популярних сьогодні міжнародних конференцій, круглих столів, наукових і публіцистичних досліджень та публікацій. Однак, більшість із відомих досліджень щодо війн за таланти обмежуються дослідженнями і розробкою рекомендацій тільки для бізнес-структур різного рівня, не узагальнюючи і не адаптуючи ці результати для соціально-економічних систем мезо- та макроекономічних масштабів. Про це свідчить і зміст уже згаданої вище книги «Війна за таланти» і сучасні її інтерпретації окремими авторами. Так, для прикладу, автор [11] наголошує «... на відміну від війни за таланти у 1990-х і 2000-х роках, причиною яких був загальний дефіцит талантів, сьогодні всі воюють з дефіцитом необхідних талантів». Інший автор, стверджуючи, що ця війна буде продовжуватись і ставати все напруженішою, рекомендує компаніям «... бути готовими йти в бій і продовжувати боротися за найкращих людей...», бо в протилежному випадку вони «... залишаться в окопах з кандидатами, які просто виконують свої функції, а не збільшують вартість своїх організацій» [12].

На цих же проблемах сьогодні сконцентровані і вітчизняні бізнес-експерти [для прикладу 13, 14, 15], не піднімаючи їх до рівня управління успішним функціонуванням мезо- і макроекономічних систем.

Як на нашу думку, то ця помилка має і матиме в майбутньому ще більш негативні і масштабні наслідки, якщо сучасне суспільство не відчує потреби гармонізації ринкової діяльності через інтелектуалізацію всіх аспектів і сфер його функціонування. Адже війна за таланти відбувається не заради самих талантів, а за ті інтелектуальні результати, які можуть бути генеровані і реалізовані останніми в процесах динамічного інноваційного розвитку соціально-економічних систем, починаючи від найменшої організації і закінчуючи транснаціональними корпораціями, державами і міждержавними утвореннями.

Повертаючись до інтелектуального рівня учасників процесу їх парето-ефективної взаємодії, слід приділити особливу увагу не окремим інтелектуальним талантам, а «інтегральному», «синтетичному», «колективному», «об'єднаному», здатному до «акумуляції» і т. п. інтелекту системи, який робить талановитою не окрему людину в системі, а всю систему. Наявність же в системі такого «інтегрального» таланту може бути і основою, і гарантією гармонізації стосунків між всіма її складовими, а значить і досягнутими результатами.

Якщо використати сформульовані в книзі [10, с. 83] принципи залучення і використання системою талановитих людей. серед головних характеристик яких перша – цілісність (integrity). друга – мотивація (motivation). третя – здатність (capacity). четверта – розуміння (understanding). п'ята – знання (knowledge) і остання – досвід (experience). які, на цілком слушну думку авторів. повинні виключно в комплексі бо «... без цілісності мотивація є небезпечною. без мотивації здатність безсила. без здатності розуміння обмежене. без розуміння знання безглузде. а без знання досвід сліпий». то постає питання про доцільність ідентифікації можливостей синтезу всіх перерахованих характеристик.

При цьому. інтеграція інтелекту системи повинна. на нашу думку. відбуватись вже не на рівні окремих талановитих особистостей – інтелектуальних контрагентів 1 і 2. а на рівні їх груп – суб'єктів ділової активності (управлінської. господарсько-економічної. громадсько-політичної тощо) у всіх сферах життєдіяльності тієї чи іншої соціально-економічної системи.

Висновки і напрямки подальших досліджень В контексті такого інтелектоінтегруючого підходу стає доцільним звернутись до аналізу можливостей використання для досягнення ефекту гармонізації взаємних стосунків між суб'єктами будь-якої соціально-економічної системи використання феномену синергії [від грецьк. *synergos* — (syn) разом; (ergos) дія]. як сумарного ефекту взаємодії двох або більше чинників, який суттєво переважає ефект кожного окремого чинника в вигляді їх простої суми [16].

Об'єктом аналізу слід визначити феномен синергізму в економіці і в управлінні на предмет можливості його використання в процесах і процедурах управлінської гармонізації стосунків між суб'єктами ринку в процесі забезпечення парето-ефективної рівноваги останнього.

Література

1. Варцаба В. І. Гармонізоване управління і менеджмент – актуальний напрям розвитку теорії та практики управління / В. І. Варцаба, В. П. Петренко // «Стратегія економічного розвитку України». Зб. наук. праць КНЕУ ім. В. Гетьмана. – 2014. - №34. – С. 3 – 8.

2. Варцаба В. І. Щодо ідентифікації основних можливостей удосконалення і гармонізації стосунків агентів ринку в економіці добробуту / В. І. Варцаба // Науковий вісник Івано-

Франківського національного технічного університету нафти і газу. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. – 2014. - №1. – С. 67-71.

3. Pareto Vilfredo. Trattato di Sociologia Generale / Vilfredo Pareto. - Firenze, G. Barbéra, 1916 // [Електронний ресурс] American Libraries. – Режим доступу : <https://archive.org/details/trattatodisocio00paregoog>
4. Парето-улучшение / [Електронний ресурс] АКАДЕМИК. – Режим доступу : <http://socialeconom.academic.ru/1662/Парето-улучшение>
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Йозеф Шумпетер // Пер.с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
6. Lindblom C. E. The science of "Mudding Through" / Charles E. Lindblom // Public Administration Review. Vol. 19, No 2.– 1959. – 319. Pp.79-88 // [Електронний ресурс] JSTOR. – Режим доступу : <http://faculty.washington.edu/mccurdy/SciencePolicy/Lindblom%20Muddling%20Through.pdf>
7. Quinn J. B. Strategies for Change: Logical Incrementalism (The Irwin Series in Management and the Behavioral Sciences) / James Brian Quinn. - Richard D. Irwin, 1980, - 222 p.
8. Quinn J. B. Intelligent Enterprise: A Knowledge and Service Based Paradigm for Industry / James Brian Quinn // Foreword by Tom Peters. – N.Y. : The Free Press. A Division of Simon & Schuster Inc., 1992. – 479 p.
9. Святе письмо Старого та Нового Завіту. - Ukrainian Bible 63 DC. United Bible Societies 1992 – 50M. – 1422 с.
10. Michaels E. The War for Talent / Ed Michaels, Helen Handfield-Jones, Beth Axelrod. – Harvard Business Press. 2001. – 200 p.
11. Burnison G. 2014: A "New" War for Talent / Gary Burnison \ [Електронний ресурс] Linked in. – Режим доступу : <http://www.linkedin.com/today/post/article/20131119001515-281874400-2014-a-new-war-for-talent>
12. Naidu L. The New War for Talent / Logan Naidu // [Електронний ресурс] Smarta Business School.. – Режим доступу : <http://www.smarta.com/blog/2014/8/logan-naidu-the-new-war-for-talent/>
13. Шеремета П. Війна за таланти / П. Шеремета // [Електронний ресурс] innovations.com.ua. – Режим доступу : <http://innovations.com.ua/ua/articles/13314/temp>
14. Війна за таланти не закінчилася / [Електронний ресурс] Management.com.ua. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/news/?id=1141>
15. Війна за таланти в Україні // [Електронний ресурс] interjobs.uzhgorod.ua. – Режим доступу : <http://www.interjobs.uzhgorod.ua/vijna-za-talanti-v-ukrani/>
16. Синергія / [Електронний ресурс] Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/Синергія>

Стаття надійшла до редакції 12.12.2014р.

Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Данилюком М.О.

УДК 658.5

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Г. О. Зелінська, Р. Р. Зелінський
 ІФНТУНГ, 76019, Івано-Франківськ, Карпатська, 15,
 e-mail: zelinsky_roman@mail.ru

Анотація. В статті розкривається методичний підхід до оцінки інтелектуального потенціалу підприємств (ІПП). Оскільки на даний час немає єдиного бачення у вирішенні питання оцінки інтелектуального потенціалу підприємства в статті розглядаються найбільш актуальні підходи запропоновані різними вченими. На основі цих підходів пропонується власне бачення щодо проведення оцінки ІПП, здійснено підбір показників та запропоновано методику їх розрахунку.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, підприємство, оцінка, розвиток, підхід, показник.

Аннотация. В статье раскрывается методический подход к оценке интеллектуального потенциала предприятий (ИПП). Поскольку в настоящее время нет единого видения в решении вопроса оценки интеллектуального потенциала предприятия в статье рассматриваются наиболее актуальные подходы предложенные различными учеными. На основе этих подходов предлагается собственное видение по проведению оценки ИПП, осуществлен подбор показателей и предложен алгоритм их расчета.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, предприятие, оценка, развитие, подход, показатель.

Abstract. In the article the methodical approach to assessing the predictive potential of enterprises (IPP). Since there is currently no single vision in deciding assessment of intellectual potential of the company in the article are considered the most relevant approaches proposed by different researchers.